

DISPUTATIO SECUNDA

DE DIVINA NATURA

Quatenus
cognosci possit
vel non possit
Deus
ab homine in
hac vita.

52. Quamquam saepe SS. Patres et scriptores sacri docuerint essentiam Dei esse nobis penitus inaccessam, negaverintque posse exiguo mentis humane lumine aliud de Deo cognosci, quam quod sit (1); non tamen eo spectant illorum dicta, ut Philosophum ab inquisitione præstantissimæ atque ineffabilis illius naturæ deterreant, sed solummodo ut nobis aperiant, Deum ab intellectu creato naturaliter videri non posse nec attingi, prout est in se ipso, conceptu nempe quidditativo, quem suo loco declaratum reliquimus (2). Etenim *humana intelligentia*, inquit S. Gregorius Nyssenus (3), *nec tam acuta est, ut clare videat invisibilem, nec tamen ab omni accessu ita sejuncta, ut nullum ejus, quod queritur informare possit adumbratum conceptum (ἐκκετασ); sed partim quidem quid sit id, quod queritur, per ratiocinium tantum conclusit, partim per hoc ipsum, quod perspicere non potest, aliquam cognitionem expressit...*, velut evidentem cognitionem staluens, quod sit supra omnem cognitionem. Nimirum Deus sic latet in sua specie, ut tamen cognoscatur in sua operatione: sic cognoscitur in suo opere, ut tamen comprehendi non valeat a cognoscentis estimatione; sic adest, ut videri nequeat; sic videri non valet, ut tamen ejus præstantiam ipsa sua iudicia testentur; sic se nobis intelligendum præbet, ut tamen ipsum nobis radium suis intellectus obnubilat; et rursus sic caligine nos ignorantie reprimat, ut tamen menti nostræ radiis suæ claritatis intermicet, quatenus et sublevata quæpiam videat, et reverberata contremiscat,

(1) Vide PP. ita loquentes apud Cardin. Franzelin, op. cit. Thes. 12. Cfr. S. Thom. 1 p. quest. 1, art. 7, ad 1.um; quest. 2, in præmio; opus. super Boetium, de Trinitate, quest. 1, art. 2, etc.

(2) Vide *Psycholog.* vol. 2.um, num. 57, pag. 214.

(3) *Contra Eunom.* XII.

et quia eum sicuti est videre non potest, aliquatenus videndo cognoscat (1).

Postquam ergo existentiam Dei ostendimus, gradum faciamus, oportet, cum magna humilitate ad summam illius naturam ex effectibus rimandam, memores illius sententiæ contra superbos nimisque curiosos inquisitores pronuntiatae: *Scrutator... Majestatis opprimetur a gloria* (2).

CAPUT I

DE PRÆDICATIS
ESSENTIALIBUS DEI

Deum quidem, prout est in seipso, non possumus naturali cognitione assequi; negari tamen nequit, nos discursu plura cognoscere prædicata, quæ evidentem conveniunt Deo. Et quamquam a parte rei unam simplicem indigent rem, nostro tamen modo concipiendi quædam apparent nobis quasi priora et essentialia, quædam alia quasi proprietates naturam ornantes: et ideo donec illucescat optatissima illa dies, cum videre liceat in æterna beatitudine divinam entitatem ineffabilemque modum essendi, ad exiguum et caliginosam scientiam nostram pertinet, ordinem aliquem tractationis inter Dei prædicata statuere, ut primo ea quæ essentialia, deinde quæ accidentaliter in rebus finitis et creatis esse solent, inquiramus. Prius autem haud fuerit alienum, Sanctorum Patrum enarrare doctrinam de triplici modo, quo divina possumus in hac vita cognoscere.

ARTICULUS I.

Quomodo entitas divina cognoscatur
a nobis in hac vita.

53. Quod de esse Dei superius demonstravimus, illud nimirum cognosci a nobis non posse immediate nec a priori, Essentiam
Dei,
prout est in se,

(1) S. Gregor. M., lib. 16 *Moral.* cap. 5. Cfr. S. Thom. lib. 1.º *Contr. Gent.* cap. 32; et lib. 4, cap. 1; 1.º dist. 3, quaest. 1, art. 1.

(2) *Proverb.* cap. 25, vers. 27.

non possumus
cognoscere,
sed a rebus
creatis
manu ducitur
ad aliqualem
ejusdem
cognitionem,

sed solum a posteriori, id ipsum a fortiori de divina essentia dicendum est. Et ratio est, quia naturalis nostra cognitio a sensu principium sumit: unde tantum se nostra naturalis cognitio extendere potest, in quantum manu duci potest per sensibilia. Ex sensibilibus autem non potest usque ad hoc intellectus noster perlingere, quod divinam essentiam videat, quia creaturæ sensibiles sunt effectus Dei, virtutem causæ non attingentes. Unde ex sensibilibus cognitione non potest tota Dei virtus cognosci, et per consequens nec ejus essentia videri (1). Dicitur tamen ex sensibilibus intellectus noster in divinam cognitionem, ut cognoscat de Deo, quia est, et alia hujusmodi, quæ oportet attribui primo principio. Sunt igitur quedam intelligibilia divinorum, quæ humanæ rationi sunt peria, quedam vero, quæ omnino vim humanæ rationis excedunt (2).

et quidem
triplici modo:

Jam vero ex rebus creatis triplici via possumus ex doctrina S. Dionysii ad divinorum cognitionem assurgere; via causalitatis vel affirmationis, via negationis seu remotionis et via eminentiæ vel excessus. Quærendum est, inquit S. Doctor, quomodo nos Deum cognoscamus, qui neque sensu percipitur nec intelligentiâ, et nihil omnino est ex iis, quæ sunt. An non potius vere dicatur, quod Deum non cognoscimus ex natura ejus (id enim, quod natura ejus est, incognitum est, et omnem rationem ac mentem superat), sed ex ordine omnium rerum, tamquam ab ipso proposito, et imagines quasdam ac similitudines exemplarium ejus divinorum in se habentis, ad cognoscendum illud summum bonum et omnium bonorum finem, via et ordine pro viribus ascendimus in ablatione et in superlatione omnium et in omnium causa (3). Cui similis est illa S. Thomæ sententia: Sed quia (creaturæ) sunt ejus effectus a causa dependentes, ex eis in hoc perducî possumus, ut cognoscamus de Deo, an est; et ut cognoscamus de ipso ea, quæ necesse est ei convenire, secundum quod est prima omnium causa, excedens omnia sua causata. Unde cognoscimus de ipso habitudinem ipsius ad creaturas,

(1) S. Thom. 1. p. quest. 12, art. 12. Cfr. 1. p. quest. 13, art. 1, 3, 4; opus. de Trinit. super Boet. quest. 1, art. 2; 4.º Contr. Gent. cap. 1, et alibi sæpe.

(2) 1.º Contr. Gent. cap. 3.

(3) S. Dionys. de divinis Nominibus. cap. 7, paragr. 3.

quod scilicet ipse non est aliquid eorum, quæ ab eo causantur, et quod hæc non removentur ab eo propter ejus defectum, sed quia superexcedit (1).

2) Via causalitatis cognoscimus Deum ex creaturis, quatenus pro certo habemus asserendas illi esse perfectiones respondentes perfectionibus, quas in effectibus relucere cernimus. Si enim nihil agit, nisi in quantum est, et effectus similitudinem habeat cum causa, inque illa modo aliquo contineatur, oportet; profecto Deus carere nequit perfectionibus proportionatis ac similibus perfectionibus in creaturas manantibus per ipsius causalitatem atque effectiorem. Hoc modo novimus Deum bonum, sapientem, intelligentem, creatorem, etc. (2), quia bonitatis, sapientiæ, intelligentiæ cæterarumque omnium est causa perfectionum.

via
causalitatis,

3) Via negationis cognoscimus Deum, cum removendas esse ab eo judicamus imperfectiones omnes atque ipsas etiam perfectiones, quæ adjunctam involvunt aliquam imperfectionem; ut cum præstantissimam illam naturam cogitamus incorpoream, immaterialem, immensam, etc. Quamobrem conceptus negativi, cum remotionem imperfectionis et limitationis importent, revera sunt affirmationes perfectionum, licet non clare a nobis percipiatur perfectio illa, quam expriment, et affirmant eo ipso, quod negant defectus.

via negationis

Denique via eminentiæ videtur ex affirmationis et negationis junctione coalescere; perque eam intelligimus perfectiones, quas in creaturis dispersas intuemur ac limitatas secundum specierum ac generum et individuorum multiplices varietates, primæ omnium rerum causæ unitas atque illimitatas modo longe nobiliori et supra omnem captum eminentiori convenire (3). Quamobrem eleganter hortatur Augustinus, ut intelligamus Deum si possumus, quantum possumus, sine qualitate bonum, sine quantitate magnum, sine intelligentiâ

et eminentiæ.

(1) S. Thom. 1. p. quest. 12, art. 12. Cfr. de Trinit. super Boet. quest. 1, art. 2.

(2) Vide Suarez, de anima, lib. 4, cap. 6, num. 9.

(3) Vide de his Magistrum Sententiarum, Petrum Lombardum, in 1.º dist. 3, quem egregie interpretatur S. Thomas, ibid, ante primam quest. in paragr. Divisio primæ partis textus, ubi diversi modi cognoscendi Deum perspicue declarantur.

Symbolica
vel mystica
Deum
cognoscendi
ratio.

Cur tamen
imperfectissima
sit nostra
cognitio Dei.

creatorem, sine situ præsentem, sine habitu continentem omnia, sine loco ubique totum, sine tempore sempiternum, sine ulla mutatione sui mutabilia omnia facientem (1). Hoc modo solent sæpe SS. Patres vocare Deum *supra essentiam, supra sapientiam, supra substantiam*, etc., et S. Dionysius scripsit divinitatem esse supra omnes affirmationes (2). Huc etiam revocari potest ratio *symbolica et mystica* vel arcana cognoscendi Deum, quem P. Dionysius Petavius ex Patrum doctrina declarat, cum videlicet per symbola, tropos et figuras divina significantur, ut cum v. gr. cor, oculi, etc., Deo tribuntur (3).

Cæterum plane vides vel triplici hac via nos non tam cognoscere de Deo *quid sit*, quam *quod sit*; quamquam enim scimus esse in Deo, summam perfectionem, ignoramus tamen, *quomodo et quid sit* ea perfectio in tam ineffabili substantia. Nam via negationis potius cognoscimus *quid non sit*, quam *quid sit*; via vero affirmationis et eminentiæ quicquid positive perfectionis cognoscimus, non distincte cognoscimus, nec secundum modum proprium ac differentialem Dei, sed confuse et velut in communi per analogiam et quasi per ænigmata et divinando (4). Sic enim non aliud revera cognoscimus nisi perfectiones illas creatis similes alterius prorsus esse ordinis in Deo, hujus autem ordinis excellentissimi et extra omnem gradum perfectionum finitarum constituti conceptus proprius formari a nobis in hac vita nequit. Qua in re longe dispar ratio est effectuum respectu causarum propriarum ejusdem speciei et perfectionum creaturarum, quantumvis nobilium, respectu divinæ naturæ. Nam illi, quia conveniunt

(1) De Trinit., lib. 5, cap. 1.

(2) Vide S. Dionys., de Divin. Nominib., et de Mystica Theologia. Cfr. S. Thomas, de potent., quest. 7, art. 5, ad 2.um

(3) De variis hisce modis cognoscendi Deum legi possunt SS. Patres apud Petav. tom. 1, Theolog. dogmat., lib. 1, cap. 5; Thomassin., lib. 4, cap. 7-12. Vide S. Thom. 1. p. quest. 12, art. 12; de Trinitat. super Boet., quest. 1, art. 2, et locis supra citat. Cfr. Suarez, De Deo, lib. 1, cap. 3, num. 3; Molina, In 1.^{am} part. quest. 2, art. 3 lin.

(4) Vide Valentia, disput. 1, quest. 3, punct. 1; Card. Franzelin, De Deo uno, Thes. 18.

uni voce cum suis causis, possunt adæquate manifestare illarum essentiam, tamquam perfectæ similitudines ejusdem; at vero quævis perfectiones in creaturis existentes sunt effectus, infinite distantes ab illa immetata virtute, unde fluxerunt velut umbratiles similitudines lucidissimi exemplaris, deficientissimæque vestigia inexhauste magnificentiæ. Atque hæc causa est, cur Patres multi scripserint de Deo omnes perfectiones, quas nimirum ex rebus sensibilibus cognoscimus, affirmari posse, et omnes pariter negari; possunt omnes affirmari, quia nihil perfectionis deesse potest Deo, et possunt etiam omnes negari, quia nullæ in eo sunt modo illo, quo a nobis cognoscuntur in hac vita, sed longe nobiliori et ineffabili (1).

Age vero, si tres hos cognitionis modos inter se velimus conferre, conceptus negativos, qui de divina entitate efformantur, censent plures Theologi esse positivis magis proprios atque adeo perfectiores, propterea quod melius expriment peculiarem et quasi differentialem notionem Dei, remotis imperfectionibus, quæ in entibus creatis reperiuntur (2). Nam divina substantia, inquit Angelicus, omnem formam, quam intellectus noster attingit, sua immensitate excedit; et sic ipsam apprehendere non possumus, cognoscendo quid est, sed aliqualem ejus habemus notitiam, cognoscendo quod non est. Tanto enim ejus notitiæ magis appropinquamus, quanto plura per intellectum nostrum ab eo poterimus removere: tanto enim unumquodque perfectius cognoscimus, quanto differentias ejus ad alia plenus influemur; habet enim res unaqueque in seipsa esse proprium ab aliis omnibus distinctum. Unde et in rebus, quarum definitiones cognoscimus, primo eas in genere colloquamus, per quod scimus in communi, quid est, et postmodum differentias addimus, quibus a rebus aliis distinguantur; et sic perfectius substantiæ rei completa notitia (3). Quare, qui viam hanc remotionis, a SS. Patribus ac Doctoribus tantopere

Negativi
conceptus,
quos de Deo
efformamus,
positivis
magis proprii.

(1) Cfr. Cardin. Franzelin, thes. 12.

(2) Vide Valentia, loc. cit., ubi plures pro hac sententia Patres laudantur.

(3) 1.º Contr. Gent. cap. 4, ubi legi possunt, que sequuntur.

commendatam, ridere non erubuit. Joannes Clericus, irridendus ipse est, aut potius contemnendus, utpote qui, quod perperam intellexit, temere impudentissimeque reprehendit (1). Neque enim via remotioris intendit, ut jam innuimus, solum negare Deo rationem aliquam, sed simul implicite adumbrare ineffabilem quamdam perfectionem, quam nescit humanus intellectus in hac vita determinare.

ARTICULUS II

Utrum Deus sit ens, ipsum esse per se
subsistens atque actus purus et ens
per essentiam.

54. Ex demonstratis in præcedenti disputatione habemus Deum esse ens a se ac necessarium in existendo et causam primam; sub his enim notionibus ostendimus illius existentiam. Declaravimus etiam germanam horum conceptuum rationem: reliquum est, ut jam accuratiori eorum analysi instituta, essentiam Dei proprius contemplemur, et nostro modo concipiendi stabilire conemur, indagando quasi prima et intima prædicata hujus incomprehensibilis et ineffabilis entitatis, cujus aliquando aspectu speramus esse perfectissime beatos. Et primo quidem quaeritur

§ 1.—UTRUM DEUS SIT IPSUM ESSE PER SE SUBSISTENS.

Status
questionis.

Controversia hæc eo spectat, ut habitudinem inter essentiam et esse vel existentiam Dei melius cognoscamus. Et facile quidem ex dictis colligitur, esse divinum non posse re ab essentia distingui, quemadmodum eruitur ex ipso conceptu *aseitatis* vel entis a se (2), sed realiter omnino identificari: idque non solum communiter docent scriptores, sed etiam

(1) Vide Card. Franzelin, loc. cit.

(2) Vide supra num. 11, pag. 14 seqq.

de fide esse, arbitratur Eximius Suarez (1). Identitas autem duplex cogitari potest, altera realis cum distinctione rationis, altera formalis et non importans strictam et perfectam rationis distinctionem. Sic inter animalitatem et rationalitatem hominis inest realis identitas cum distinctione rationis ac formalis, quia conceptus animalitatis non est idem ac rationalitatis conceptus: inter hominem autem et animal rationale inest quoque identitas rationis, quia res et definitio ejus non distinguuntur stricte et perfecte ratione, sed penes explicitum et implicitum. Ita etiam inter humanitatem et individuationem Petri adest identitas realis cum rationis distinctione: quo pacto etiam plurimi docent essentiam actualem in rebus creatis identificari re cum earum existentia, solaque mente distingui cum fundamento in ipsa re.

Querimus ergo, an et quomodo distinguantur ratio in Deo essentia et existentia. Quod ratione distinguantur, docent nonnulli; immo non defuerunt, qui opinarentur existentiam non esse de ratione formali essentiae divinæ, sed modum quemdam intrinsecum ipsius et instar proprietatis ab eadem manantis (2). Communissima tamen et veterum et recentiorum sententia est, in Deo essentiam et existentiam ne ratione quidem proprie aut virtualiter distingui, sed formaliter idem esse. Ex quo ulterius consequitur Deum esse per se subsistens (3).

55. PROPOSITIO 1.^a Existentia in Deo ita cum essentia identificatur, ut sit formalissime ipsa essentia.

Prob. 1.^a *Quidquid est in aliquo, quod est præter essentiam ejus, oportet esse causatum vel a principii essentia, sicut accidentia propria, consequentia speciem, ut risibile consequitur*

Esse in Deo
ita cum essentia
identificatur,
ut sit formalis-
sime ipsa
essentia.

(1) *De Deo*, lib. 1, cap. 2, num. 3: *de Incarnat.* tom. 1, disputatione 11, sect. 1, num. 1. Cfr. Valentia (in 1.^a part. quæst. 3, punct. 4, cap. 2, num. 4), Molina (ibid. disp. 1.^a).

(2) Ita Mayronis (in 1. dist. 2, quæst. 1, art. 2), Picus a Mirandula, Trombetta et Bargius apud P. Gillium (op. cit. lib. 2, tract. 1, cap. 5, num. 2) alique apud Bassol. (in 1.^a dist. 8, quæst. 6, art. 2).

(3) Vide Suarez, Valentia, Molina, Toletum, (loc. cit.), Kleutgen (*De Deo ipso*, part. 1, quæst. 2, cap. 3, art. 3), cl. P. Palmieri, (Thes. 13), cl. P. Schiffini (num. 427) et cl. P. Mendive (num. 103), etc., etc.

hominem, et causatur ex principiis essentialibus speciei (id est naturæ specificæ) vel ab aliquo exteriori, sicut calor in aqua causatur ab igne (1). Atqui nullo horum modorum potest esse existentia in Deo. Ergo.

Non primo, quia nulla essentia potest esse sibi causa essendi; secus enim se produceret, siquidem hoc est producere aliquid, dare illi esse. Non secundo, quia Deus est ens a se primaque causa efficiens (2).

Dices, hoc argumentum convincere quidem realem identitatem, non vero formalem ac rationis, ita ut objectiva ratio essentiae divinæ sit esse. — Respondeo, argumentum Aquinatis non minus efficax esse ad ostendendam identitatem formalem. Quia si ipsa essentia distinctam rationem formalem exhibet intellectui nostro ac existentia, sicut animalitas v. g. et rationalitas; essentia a nobis concipienda est existens per formam superadditam, sicut animalitas in homine concipitur fieri rationalis per formam rationalitatis. Id vero esse non potest. Nam esse illud undenam tunc essentiae illi supervenire conciperetur? Vel extrinsecus ab extranea causa, quod absolum est fingere in causa prima, vel ab ipsa essentia instar proprietatis vel resultantis cujusdam. Atqui esse actualissimum est, et nihil actuale proficisci potest a non actu existente, ut per se patet. Ergo ut esse tamquam ab essentia manans concipi a nobis in Deo posset, esset ipsa essentia jam actu existens concipienda. Ergo impossibile est, essentiam divinam vere concipi nisi tamquam seipsa formaliter existentem, seu tamquam existentiam (3).

Prob. 2.º Si existentia Dei quomodolibet distingueretur ab ejus essentia, hæc respectu illius esset, aut certe cogitaretur ut potentia respectu actus, ac proinde Deus concipiendus esset, quasi ex actu et potentia coalescens. At vero Deus,

(1) S. Thom. 1 p. quest. 3, art. 4. Vide ib. Toletum, Molin. Valent. etc.

(2) Vide S. Thom. loc. sup. cit., ubi in verbis, que sequuntur, et brevitate gratia omisimus, hanc complet argumentationem.

(3) Vide hoc argumentum fuisse declaratum apud Suarez, *De Deo*, lib. 1, cap. 2, num. 5 seqq. Cfr. S. Thom. 1 *Contr. Gent.* cap. 22, arg. 3, *Amplius*...

cum actus purissimus sit, nequit cogitari ut ex actu et potentia constitutus (1). Probatio hæc, ut vides, supponit Deum esse actum purissimum, quod mox probabitur.

Prob. 3.º *Omnis res est per hoc, quod habet esse. Nulla igitur res, cujus essentia non est suum esse, est per essentiam suam; sed per participationem alicujus, scilicet ipsius esse. Quod autem est per participationem, non potest esse primum ens; quia illi, quo aliquid participat, ad hoc quod sit, est eo prius. Deus autem est primum ens, quo nihil est prius. Dei igitur essentia est suum esse* (2).

Que cum ita sint, constat etiam esse Dei non esse partem duntaxat essentiae divinæ, sed totam essentiam divinam. Quia nihil est in divina essentia, quod concipi queat ut non existens, vel contradistinctum ab ipsa existentia, quandoquidem non intelligitur, undenam vel quo pacto illud existentiam sortiri posset, si se ipsa formaliter non existat. Ex quo patet, etiam admissa reali identitate essentiae atque existentiae in creatis, quantum distet divina essentia ab essentia rerum creaturarum. Nam essentia omnis creata non potest esse nisi per causalitatem alterius, unde indifferens est de se pureque contingens in ordine ad existentiam totamque suam entitatem physicam actu habendam vel non habendam. At vero divina essentia, quia est a se, non potest non esse, estque contradictio in terminis illam non existere. Et ita in omni eto creato semper est fundamentum distinguendi inter essentiam et existentiam; secus vero in Deo.

56. PROPOSITIO 2.^a Deus est ipsum esse per se subsistens.

Sequitur ex præcedenti propositione; in idem namque recidunt Deum esse ipsum esse per se subsistens, et esse Dei esse ipsam ejus essentiam (3). Et facile declaratur, simulque demonstratur. Nam esse per se subsistens bifariam intelligi

Deum est ipsum esse per se subsistens.

(1) S. Thom. 1 p. quest. 3, art. 4, arg. 2.

(2) S. Thom. 1.º *Contr. Gent.* cap. 22, arg. ultim. *Amplius*, ubi plura alia congeruntur argumenta. Cfr. 1 p. quest. 3, art. 4, argum. 3.º

(3) Cfr. S. Thom. 1 p. quest. 41, art. 2, 2.º arg. collat. cum 1 p. quest. 3, art. 4.

potest, vel quatenus excludit causam, a qua procedat, vel quatenus excludit subjectum et potentiam, in qua sit tamquam actus ejusdem. Jam vero *esse* divinum utrumque removet, et causam unde sit, et potentiam in qua sit, ut ex dictis manifestum apparet. Ergo Deus est ipsum *esse* per se subsistens, *Hanc autem sublimem veritatem Moyses a Domino est edoctus, qui cum quereretur a Domino, dicens (Exod. III, 13): SI DIXERINT AD ME FILII ISRAEL: QUID EST NOME M EJUS? QUID DICAM EIS? Dominus respondit: EGO SUM QUI SUM; SIC DICES FILIIS ISRAEL: QUI EST, MISIT ME AD VOS, ostendens suum proprium nomen esse, QUI EST. Quolibet autem nomen est institutum ad significandum naturam seu essentiam alicujus rei. Unde relinquitur, quod ipsum divinum esse est sua essentia vel natura. Hanc etiam veritatem catholici Doctores professi sunt (1). Ex quo duo plane innotescunt: a) immensa distantia esse increati et esse cujuslibet creaturæ, etiam in sententia illorum, qui in rebus quoque creatis essentiam cum existentia re identificari arbitrantur. Nam existentia rerum creatarum est *essentialiter* esse receptum ab alio, consequenter *in alio*, nimirum in essentia tamquam in potentia, saltem ab illo ratione distincta. b) Secundo concluditur, esse per se subsistens infinito intervallo distare ab esse illo communi, quod de omnibus prædicatur, ideoque nec jam speciale mereri refutationem commentum pantheistarum confundentium esse divinum cum esse formali, quod rebus omnibus per identitatem convenit (2).*

§ II.—UTRUM DEUS SIT ACTUS PURUS.

57. Quid sit actus et quid potentia notum aliunde supponimus ex *Ontologia* (3). Itemque potentiam posse esse vel activam vel passivam seu receptivam, et hanc aut pure logicam aut physicam. Et quoniam actus et potentia invicem opponuntur, singulis hisce potentiis respondet proprius actus.

(1) S. Thom. *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 22; fin.

(2) Vide S. Thom. *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 26; 1.^a dist. 8, quest. 1, art. 2. Et recolit, si vis, fusius in hanc rem scripta in *Ontolog.* num. 17, pag. 51. Cfr. *Cosmolog.* num. 44, pag. 132 seqq.

(3) Vide *Ontolog.*, num. 207, pag. 592 seqq.; num. 218, pagina 612 seqq.

Esse
increatum
infinite distat
ab esse creato.

Itemque ab esse
communi
et abstracto,
quod de rebus
omnibus
prædicatur.

Quid actus
et potentia,

Jam sicut pura potentia est illa, quæ omni caret actu, ita purus actus ille dicitur, qui nullam admittit potentiam passivam, sive pure logicam sive physicam; non enim requiritur ad sinceritatem puritatemque actus, ut excludat quoque potentiam activam. Immo nihil potest esse actus purus, nisi habeat virtutem ac potentiam activam secum simplicissime identificatam. Quæ omnia, quia jam declarata et probata sunt in *Ontologia*, necesse non est hic iterum demonstrare (1).

§8. PROPOSITIO 3.^a Deus est actus purissimus, omnis expers potentialitatis.

Probatur 1.º Deus est actus purus, si nullam in se admittat potentialitatem. Atqui repugnat Deo omnis potentialitas. Nam potentialitas omnis, sive logicæ sive subjectivæ potentia, importat negationem alicujus esse cum capacitate et habitu illud recipiendi. At vero ens, cujus essentia est esse non potest in se quidpiam habere, quod actualitati *esse* opponatur. Quemadmodum si cui essentialis est rationalitas, nequit admittere prædicatum ullumve attributum, quod rationalitatem excludat.

Prob. 2.º Deus est ens necessarium in essendo; necessitates autem in essendo excludit omnem potentialitatem. Et re quidem vera, necessitas in essendo implicat tale esse vel talem essendi modum, ut res aliter vel aliud esse non possit. Potentialitas e converso negat actum, quem tamen potest habere; unde quidquid potentiale est quomodolibet, aliud aut aliter, quam actus sit, esse potest (2).

Prob. 3.º Si Deus non est actus purus, ideo non est, quia vel potentiam logicam habet, vel physicam. Atqui utraque pugnat cum Deo. **Prima** quidem, quia ens a se et necessarium nequit non esse. **Alter**a vero, primo a) quia ens, quod est ipsum esse per se subsistens, essentialiter debet actu contineri quidquid spectat ad aliquam essendi rationem ac perfectionem, ita ut nulla essendi perfectione privetur, ut mox declarabitur amplius, probando summam perfectionem

et quid
actus purus.

Deus est
actus purus,
expers
omni
potentialitatis

(1) Vide *Ontolog.*, num. 190, pag. 555.

(2) Vide S. Thom. 1.^a *Contr. Gent.*, cap. 16, arg. 3.^a, *Item, id quod est per se necesse esse....*

et infinitatem Dei. Sed omnis actus est aliqua essendi ratio vel perfectio, et omnis potentia e converso involvit carentiam alicujus actus. Ergo id, quod est ipsum esse per se subsistens, purus actus sit, oportet, ab omni habere potentialitatis immunis (1). Præterea β) quia cum nulla potentia passiva seipsam actuare possit, quidquid ejusmodi potentiam habet, supponit necessario causam aliam, cujus activitate actuatur suscipiendo in se actum illum, quo caret. Atqui repugnat ens primum alterius causalitati subjeci. Ergo... (2).

59. Hinc vero duo alia facile colliges: α) Deum recte dici quoque posse et esse *formam non formatam nec formabilem*, nimirum est forma purissime subsistens. Est *forma*, quia est actus; omnis enim forma est actus quidam. Ergo oportet, ut essentia divina sit etiam forma quædam. Et sic S. Paulus de Deo scripsit: *Qui cum in forma Dei esset*, etc. (3); quem locum solent Doctores exponere de perfecta essentia seu natura Divinitatis, cum S. Thom. aliisque PP. Neque enim ad essentiam formæ *generatim* consideratæ pertinet habitudo ad informandum aliud, quandoquidem formæ dividuntur in informantes et subsistentes: et sic etiam angeli vere nuncupantur formæ, nimirum formæ separatæ seu subsistentes, et non informantes. Est autem Deus *forma non formata nec formabilis*, quoniam est actus purus, qui nec constat in se compositione ulla subiecti seu potentiæ et actus, nec potest esse subiectum aut potentia ad ulteriorem ullum actum suscipiendum. Quapropter non est Deus talis forma, quales sunt aliæ, sive informantes sive etiam subsistentes. Anima enim nostra

Deus est
forma
non formata
nec formabilis,
sed purissime
subsistens.

(1) Audiatur Angelicus Doctor: *Ipsium esse non potest participare aliquid, quod non sit de sua essentia* (nec proinde habet potentiam ad suscipiendam in se ullam formam superadditam etiam per modum proprietatis ab essentia manantis), *quamvis id, quod est, possit aliquid aliud participare. Nihil enim est formalius aut simplicius, quam esse. Divina autem substantia est ipsum esse. Ergo nihil habet, quod non sit de sua substantia. Nullum ergo accidens ei inesse potest.* S. Thom., *Contr. Gent.*, lib. 1, cap. 23 initio.

(2) Cf. S. Thom., *Contr. Gent.*, cap. 16, arg. 2. *Adhuc, Quamvis id, quod quandoque est in potentia...* Ubi alia argumenta, si lubet, require.

(3) *Philipp.*, cap. 2, vers. 6.

est forma informans, quamvis possit etiam ratione spiritualitatis suæ separata subsistere. Est præterea forma actuabilis ulterius, in primis per esse, saltem ratione distinctum, non enim per essentiam suam formaliter existit: ac deinde per plures alios actus accidentales. Et similiter angelus, quamvis sit forma naturaliter separata et non destinata ad informandum ullum subiectum vel materiam, tamen potest subjeci actuati formarum accidentalium sibi advenientium, et potissimum indiget ad existendum actuali *esse*, quod pariter ab ejus essentia, saltem ratione, secernitur (1).

60. Colligitur β) iterum infinitum discrimen inter Deum pantheistarum et verum Deum, cujus naturam inquirimus; Deus enim pantheistarum est admixtus potentialitati, sequæ successive fingitur evolvere, sive realiter sive idealiter; Deo autem vero repugnat metaphysice omnis potentialitas, successio et evolutio quævis, purissimam sincerissimamque rationem actus destruens.

Dices. Ad rationem actus puri videtur spectare non solum, ut omni vacet potentialitate, sed etiam, ut omnem possideat plenitudinem *esse* ac perfectionis. Atqui nos id non evincimus in allatis probationibus. Ergo non satis demonstratum adhuc manet Deum esse actum purum.—**Respondeo.** Ita quidem sensitisse Scotum aliosque, docentes, ad actus puri essentiam requiri non solum immunitatem ab omni potentialitate respectu perfectionum, quæ possint esse in eo subiecto, quod dicitur actus purus, sed etiam ab omni negatione actus, qui possit ubivis cogitari. Tamen videtur actus purus *formaliter* id non importare, sed solum *materialiter*: nimirum actus purus certe habet etiam plenitudinem totius *esse* ac perfectionis; videtur autem id non importari formaliter per conceptum actus puri, sed solummodo immunitatem a potentialitate. Cæterum in re tam parvi momenti non immoramur; verum in proxime sequenti articulo demonstrabimus etiam, Deum esse plenitudinem omnis *esse*, quin ullus

Immensum
discrimen
inter verum
Deum et
Deum
pantheisticum.

(1) Cf. S. August., lib. 13 de *Trinit.*, cap. 16; et serm. 38 de *Verbis Domini in Evang. S. Joann.*, ubi hæc leguntur: *Est enim forma quædam, forma non formata, sed forma omnium formatorum* (intellige forma exemplaris), *forma incommutabilis, sine lapsu, sine defectu.*

actus gradusve essendi ac perfectionis desiderari in eo possit.

§ III.—UTRUM DEUS SIT ENS PER ESSENTIAM

Quid ens
per essentiam
et per
participatio-
nem.

Ens per essentiam dicitur per oppositionem ad ens per participationem, ut sæpe notat S. Thomas (1), et satis etiam ex se innotescit. Sicut ergo omnia creata dicuntur entia per participationem, quia quidquid sunt, receptum habent ab alia causa, ita videndum est e converso, quare Deus necessario sit ens per essentiam.

61. PROPOSITIO 4.^a Deus est ens per essentiam.

Deus est
ens
per essentiam.

Prob. 1.º Deus est verissime ac perfectissime ens per essentiam, si totum quod est, a seipso et seipso est. Atqui ita se res habet, Ergo.

Major constat ex præmissa in *Ontologia* notione ac declaratione entis per essentiam (2). **Minor** autem probatur per partes. Et primo quidem ens increatum et a se nihil potest habere ab alio. Ergo totum quod est, a seipso est. Deinde etiam totum quod est, seipso est, quia est purissimus actus, omnem excludens potentialitatem et receptibilitatem cujuslibet formæ a se ipso quomodolibet distinctæ. Si autem Deus seipso non esset totum, quod est, completeretur, et constitueretur per formam, quæ alteri parti accederet, essetque proinde in illo potentia passiva, quæ actui puro prorsus repugnat.

Prob. 2.º Deus est suum esse atque ipsum esse per se subsistens. Ergo nullo modo potest esse ens per participationem. Quod est argumentum sæpissime usurpatum a S. Thoma, cum ad excludendam a divina natura quancumque participationem extraneæ entitatis, confugit ad hanc veritatem, nempe quod Deus sit suum esse atque ipsum esse per se subsistens (3).

(1) Vide S. Thom. 1. p. quest. 44, art. 1; quest. 66, art. 1; *Contr. Gent.*, lib. 1, cap. 22, arg. ult. *Amplius*, etc., etc.

(2) Vide *Ontolog.* num. 188, pag. 554, ubi paulo prius explicatur etiam ratio entis per participationem, enti per essentiam oppositi.

(3) Vide *v. g.* 1. p. quest. 44, art. 1; quest. 61, art. 1; *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 22, arg. ultim., *Amplius*; lib. 2, cap. 8, arg. 2.º

Prob. 3.º Si Deus non est ens per essentiam, est ens per participationem. Atqui hoc absurdum est cogitare. Nam ens per participationem non potest esse primum, siquidem ens per participationem necessario supponit aliquid aliud ante se, quia id, quo aliquid participat ad hoc quod sit, eo prius est. Deus autem est primum ens, quo nihil est prius (1).

Dices. Ut ens aliquod sit participatum, satis est, si habeat prædicatum vel formam aliis quoque rebus communem, secundum alibi traditam notionem entis per participationem (2). Tunc enim a singulis illis ratio communis nequit secundum totam suam amplitudinem accipi vel possideri, sed secundum partem duntaxat. Atqui ratio ipsa entis aliæque non pauca communes sunt Deo cum creaturis. Ergo Deus non est ens per essentiam.

Respondeo, dist. Major. Ad hoc ut ens aliquod sit participatum, satis est prædicatum cum aliis commune univoce, *con.*; analogice, *neg.* Et *contradist.* **Minor, neg.** conseq. Etenim analogia ita se habent, ut secundaria dicantur per attributionem ad principale. Et sic entia creata dicuntur per ordinem ad Deum et per participationem entitatis et virtutis ejus. Unde nec ratio entis neque ulla alia est univoce et perfecte similis Deo et creaturis. Et consequenter convenientia et communitas analogica non tollit, quominus, a Deo natura entis et cujuslibet alterius perfectionis possideatur in sua plenitudine a seipso et seipso, cum præsertim Deus sit unicus, ut mox probabitur, nec ullum aliud ens patiatur perfecte simile in natura, quodque non sit ab ipso creatum.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

62 **Objic. 1.º** Si esse et essentia idem forent in Deo, cognito esse Dei, cognosceretur etiam essentia; idem quippe nequit

Adhuc, cap. 15, arg. 4.º; item *de potent.* quest. 3, art. 5 prope fin; *de malo*, quest. 3, art. 2. *Cfr.* Suarez, *Metaphys.* disput. 28, sect. 1, num. 13.

(1) S. Thom. *Contr. Gent.* lib. 1, cap. 22, ultim. arg., *Amplius*, (2) *Ontolog.* num. 188, pag. 554.

simul intelligi, et non intelligi. Atqui cognoscimus *esse* Dei, non autem *essentiam*. Ergo.

Respondeo, dist. Major: cognito *esse* Dei, prout in Deo ineffabiliter subsistit, cognosceretur etiam *essentia, conc.*; cognito *esse* Dei, prout exprimitur per propositionem affirmantem quod Deus est, *neg.* Et *contradist.* Minori, *neg. conseq.* *Esse* namque Dei bifariam cognosci potest: primo prout in seipso est; secundo, quatenus a nobis cognoscitur per creaturas, et affirmatur, quod *esse* seu *existentia* aliqua (quæ qualis sit in seipso penitus a nobis ignoratur, sicut ipsa *essentia* divina) Deo convenit. Ita etiam cognoscimus Deo inesse aliquam *essentiam*, nescimus tamen qualis illa sit. Quando ergo ex rebus creatis cognoscimus *existentiam* Dei, cognoscimus quidem *Deum esse*, non vero proprie cognoscimus *esse Dei*, prorsus identificatum cum *existentia*, quæ cognoscibilis nobis est analogice duntaxat modo superius explicato (1).

Objic. 2.º Si in Deo esset idem *esse* atque *essentia*, non posset Deus ab aliis rebus distingui. Nam tunc Deus esset ipsum *esse*, *esse* autem est rebus omnibus commune. Atqui nihil ab aliis differre potest per id, quod sibi cum illis est commune. Ergo...

Respondeo, neg. Assert. Ad probat. *dist.* primum membrum Majoris. Deus esset tunc ipsum *esse*, nimirum *esse* abstractum, quod intelligimus sub conceptu entis in genere, *neg.*; ipsum *esse* per se subsistens, *conc.* Secundum membrum pariter *distinguo*: *esse* per se subsistens est *esse* rebus omnibus commune, *neg.*; *esse* abstractum, *subdist.*; est rebus omnibus commune analogice, *conc.*; generice, *neg.* Et *transmissa* Minore, *neg. conseq.* (2). Illud *esse*, quod de rebus omnibus apprehendimus, vel consideratur eo modo, quo concipitur cum præcisione ab omni determinatione, et sic est mera mentis abstractio, quæ nequit eo modo existere; vel consideratur prout realiter in rebus existit, et sic in omnibus

(1) Cfr. S. Thom. 1 p. quest. 3, art. 4, ad 2.um; de potent. quest. 7, art. 2 ad 1.um

(2) Lege, si vis, Angelicum, 1.º Contr. Gent. cap. 26, ubi fuse ostendit Deum non esse ipsum *esse* formale rerum omnium. Cfr. 1.º dist. 8, quest. 1, art. 2.

creatis est actus *essentiæ* aliquo modo, saltem ratione, distinctus ab ea, et participatus, defectibilis ac limitatus pro *essentiarum* varietate. Dei autem *esse* est imparticipatum et actualissimum, necessarium ac plenissimum in omni linea entis. Unde *esse* illud abstractum ob summam ejus præcisionem ab omni determinatione minimamque perfectionem, prædicabile est de omnibus rebus: sed *esse* divinum e converso ob summam ejus plenitudinem cujuscumque perfectionis de solo Deo prædicari potest.

Instabis. Atqui Deus est *esse* commune rerum omnium. Nam *esse*, cui nulla fit additio, est *esse* commune rerum omnium. Jam divino *esse* nulla fieri additio potest. Ergo...

Respondeo, neg. assert.; et probationis Majorem *disting.*: *esse*, cui nulla fit additio, nimirum quia in suo conceptu præcindit ab omni determinatione, *conc.*; *esse*, cui nulla fit additio, quia repugnat ulteriori additioni ex eo quod sit plenitudo totius *esse, neg.* Et *contradist.* Minore, *neg. conseq.* Ad rem Angelicus, investigans rationes, ob quas inducti sunt nonnulli ad sentiendum, quod Deus sit *esse* commune rerum omnium: *Secundum, quod eos in hunc errorem promovit, est rationis defectus. Quia enim id, quod commune est, per additionem specificatur vel individuatur, estimaverunt divinum esse, cui nulla fit additio, non esse aliquid proprium, sed esse commune omnium; non considerantes, quod id quod commune est vel universale, sine additione esse non potest, sed sine additione consideratur. Non enim animal potest esse absque rationali vel irrationali differentia, quamvis sine bis differentiis cogitetur: licet etiam cogitetur universale absque additione, non tamen absque receptibilitate additionis est. Nam si animal nullam differentiam addi posset, genus non esset: et similiter est de omnibus aliis nominibus. Divinum autem esse est absque additione, non solum cogitatione, sed etiam in rerum natura; et non solum absque additione, sed etiam absque receptibilitate additionis. Unde ex hoc ipso quod additionem non recipit, nec recipere potest, magis concludi potest, quod Deus non sit esse commune, sed proprium. Etenim ex hoc ipso suum esse ab omnibus aliis distinguitur, quia nihil ei addi potest. Unde Commentator in libro de Causis (propos. 9 circa finem) dicit, quod causa*

prima ex ipsa puritate suae bonitatis ab aliis distinguitur, et quadammodo individuat (1).

Objic. 3.º Non minus in Deo, quam in creaturis, possumus essentiam cogitare cum præcisione ab existentia; unde saltem adest distinctio rationis inter illas, nihilque vetat, quominus essentia apprehendatur ut subjectum ac potentia per existentiam actuata.

Respondeo, *dist. antec.*; si essentia Dei abstracte et in communi concipiatur, *conc.*; si concipiatur ut essentia entis a se, *neg.*, vel *subdist.*; cum perfecta præcisione, *neg.*; cum aliqua præcisione imperfecta, prout clarius aut minus clare repræsentetur, *trans.* Nam assueti divina instar creatorum cognoscere, forte numquam perfecte hunc modum cognoscendi exuimus, cum divinam essentiam per simplicem apprehensionem intelligimus. Et sic quamquam iudicemus essentiam Dei esse ipsum *esse* per se subsistens, forte tamen cum Dei essentiam simpliciter contemplamur, non tam *clare* semper exprimitus *esse*, ac cum eam intelligimus ut ipsum *esse* per se subsistens. Cæterum cum Deus sit ens per essentiam, ne mente quidem concipi ejus essentia potest instar potentie adhuc actuandæ per *esse* superadditum (2).

Objic. 4.º Saltem *esse* divinum concipi posse videtur tamquam proprietas vel resultantia quædam essentia. Ergo *esse* Dei non est ipsa ejus quidditas. Et prob. antec. Quamquam *esse* aliunde adveniens ab extrinseco repugnet primo enti, non tamen repugnat, ut *esse* fluat, aut certe cogitur fluere ab essentia, quemadmodum aperte indicat ipsum nomen *entis a se*.

Respondeo, *neg.* assertum et rationem additam, ob ea, quæ in probationibus diximus. Videlicet, *prius secundum intellectum est causam esse, quam effectum. Si ergo aliquid sibi ipsi esset causa essendi, intelligeretur esse, antequam haberet ESSE* (3). Quamobrem licet proprietates manent a substantia,

(1) 1.º *Contr. Gent.* cap. 26. *Secundum quod eos* ver. fin. Cfr. opusc. de *Ente et Essentia* cap. 6. paulo post initium; 1. p. quæst. 3, art. 4, ad 1.um; de *Potentia* quæst. 7, art. 2, ad 4.um, 5.um, et 6.um

(2) Cfr. Suarez, *Metaphysic.* disp. 28, sect. 1, num. 12; De *Deo et divin. attribut.* lib. 1, cap. 2.

(3) S. Thom. 1.º *Contr. Gent.* cap. 22, arg. 3.^a, *Amplius...*

quæ natura prius est constituta, et *esse* substantiali actuata, ipsam tamen existentiam impossibile est ab essentia resultare. Quo autem sensu Deus sit ens a se, jam superius declaravimus; id enim intelligitur negative, non vero positive.

Objic. 5.º Dei essentia non potest in eo reponi, quod imperfectissimum est. Sed *esse* est imperfectissimum. utpote quod convenire quoque potest rebus vilissimis imperfectissimis tanquam earum actus. Ergo.

Respondeo, *conc.* Major., et *dist.* Minor.: *esse* abstractum, *trans.*; *esse* per se subsistens, *neg.* Nam cum *esse* sit actus omnis perfectionis, si in sua maxima abstractione capiatur, involvit actualitatem, quæ vel in infimo rerum genere possit reperiri. *Esse* vero per se subsistens prorsus illimitatum sit, oportet, ut magis declarabitur in proxime sequenti articulo.

Objic. 6.º Diversis quæstionibus diversæ responiones competunt. Sed quæstio *an est Deus*, et quæstio *quid est* diversæ sunt, et primæ *correspondet esse*, alteri vero essentia. Ergo essentia et esse in Deo, saltem ratione discriminatur.

Respondeo, *conc.* Major., et *dist.* alteram partem Minoris; quæstioni *an est* respondemus per *esse*, quatenus cognoscamus *esse*, quo Deus subsistit, prout est in se ipso, *neg.*; quatenus cognoscamus, quod *esse* seu existentia asserenda Deo est, *conc.* *Esse*, prout est in Deo, cognosci a nobis nequit, sicut nec ipsa essentia cum ipso penitus identificata: quare *esse* illud, prout in Deo est, spectat, non ad quæstionem *an est*, sed ad *quid est*. Verum ad quæstionem *an est* Deus, respondemus affirmando, quod actualitas *est esse* Deo conveniat, quemadmodum manifeste demonstrant res creatæ. Itaque quoniam effectus divini valent quidem ad manifestandum nobis, *quod Deus est*, non vero ad declarandam essentiam, prout est in se; nihil mirum, si nesciamus perfecte respondere quæstioni *quid est*, quamvis aliunde etiam demonstremus, *esse* et essentiam in Deo unum esse.

Objic. 7.º Si *esse* foret ipsa Dei essentia, nemo posset concipere, nec affirmare Deum non esse. Atqui tamen sunt qui affirmant Deum non esse. Ergo.

Respondeo, *dist.*: si rite apprehenderet essentiam Dei, *conc.*; si non rite apprehendat, vel antequam quid Deus

sit, sufficienter cognoscat, *neg.* Et *contradist.* Minore, *neg.* conseq. (1).

Objic. 8.º Quod modo agit, modo non agit, sed potest tantummodo agere, actus purus non est. Sed Deus modo agit, modo non agit. Ergo.

Respondeo, *dist.* Major.: ad intra et immanenter, *trans.*; ad extra et transeunter, *subdist.*; si ad agendum indiget nova aliqua forma vel virtute superaddita, *conc.*; secus, *neg.* Et *contradistincta* Minori, *neg.* conseq. Deus per ipsam termini producti positionem, qua dicitur formaliter extrinsecus operari, nihil reapse lucrari potest, nec in se recipere, ideoque sive de facto ponat effectum extra, sive non, æque perfecte in actu versatur (2).

Objic. 9.º Si *esse* et *essentia* in Deo unum essent, propositio hæc: *Deus est*, foret per se nota, saltem secundum se. Si autem esset per se nota etiam secundum se, demonstrari nequiret, quæ enim per se nota sunt, indemonstrabilia sunt.

Respondeo, *conc.* illatum, quia præcise ob hanc identitatem adstruebamus supra cum sententia communissima, propositionem illam esse per se notam secundum se. Neque inde tamen inferre licet absolute indemonstrabilitatem. Non enim vetat, quæ per se nota sunt, saltem a posteriori demonstrare.

Objic. 10.º Quamquam *essentia* Dei seipsa formaliter existat, seu sit ipsum *esse*, non est, cur non possit ratione distingui. Nam etiam attributa divina sunt de *essentia* Dei, ut dicitur mox; Deus enim est per suam *essentiam* omnis actus perfectionis, et tamen ex communi modo loquendi adest rationis distinctio inter naturam et attributa. Ergo a pari in re nostra.

Respondeo, *neg.* assertum, et ad probationem, *neg.* conseq. et paritatem. Nam quamquam *essentia* Dei sit, et cognoscatur a nobis, ut plenitudo totius *esse*, actusque omnis perfectionis, hic tamen conceptus non exprimit clare singulas illas perfectiones et attributa divina, quæ proinde peculiaribus deinde conceptibus singillatim pro modulo tenuissimum

(1) Plura de his require, si lubet, apud S. Thom., de *potent.* quæst. 7, art. 3.

(2) Cfr. *Cosmolog.*, num. 65 seqq., pag. 205 seqq.; num. 68, pag. 215 seqq.

intelligentiæ nostræ exprimuntur, et propterea dicitur interesse distinctio illa rationis, licet non omnino perfecta, inter *essentiam* attributaque Dei; sed inter *essentiam* et *existentiam* Dei adhuc minor est distinctio. Primo, quia in priori casu non potest ab imbecillitate nostra omnis illa perfectio clare attingi unico actu, atque ideo cogimur primum notitiam confusam *plenitudinis totius esse* efformare, ac postea clariorem magisque determinatas peculiarium perfectionum, similium illis, quæ relucent in rebus creatis; e converso possumus optime unico actu æque claro, immo clariori, apprehendere divinam *essentiam*, ut actum *essendi* per se subsistentem. Præterea conceptus ille confusus verissimus est, verissime enim Deus est plenitudo totius *esse*; conceptus autem exhibens *essentiam* divinam non ut actualem seu seipsa formaliter existentem sed ut potentiam præscindentem ab actu existentie falsissimus est. Adde quod *existentia* non importat aliud nisi actum *essentiæ*. Atqui *essentia* divina nequit non concipi actualissima. Tandem plenitudo *esse* jure merito potest concipi ut fons et radix singularum attributorum; at vero *essentia* concipi nequit ut fons *existentiæ*, nihil enim non existens potest esse fons illius *existentiæ* (1).

ARTICULUS III

Quanta sit Dei perfectio.

63. Ex ipsis argumentis, quibus *existentiam* Dei demonstravimus, potissimum sub conceptu *causæ primæ* atque auctoris ordinis mundani, plane sequitur maxima illius perfectio; nam *causa prima*, si vera sunt consecraria illa principii causalitatis alibi exposita (2), necessario debet possidere aliquo modo saltem perfectionem omnium effectuum, siquidem

(1) Addi possit ex sententia Suarezii circa distinctionem *essentiæ* a divinis attributis, quod ex ipso exemplo attributorum et *essentiæ* divinæ colligatur potius contrarium; nam sicut non datur ibi perfecta præcisio, ita etiam hic dicendum foret de *essentiæ* et *esse*. Verum de modo distinctionis inter *essentiam* et attributa divina paulo inferius disputandum est.

(2) Vide *Ontolog.* num. 385, pag. 1096-1099; num. 390, pagina 1114.

Quanta colligenda sit Dei perfectio ex argumentis, quibus ostenditur illius existentia.

omnis effectus aliquo modo continetur in causa, nec ejus superare valet virtutem ac perfectionem. Vide ergo, quanta sit præstantia rerum mundanarum, quantamque requirat vim actio creativa, qua prorsus carent causæ omnes finitæ, quantumvis excellentis virtutis; ac totam hanc perfectionem necesse est, Deo, causæ primæ mundique creatori, asserere: considera etiam, quantam vim ingenii et sapientiæ potentiæque arguat ordo mundanus, prout superius probavimus, et non poteris non præclarissime de divina perfectione existimare. Verum hisce nondum contenti esse possumus; sed ex dictis in præcedenti articulo distinctionem derivare licet nobis argumentando hujusce rei cognitionem.

Quid perfectum
et perfectio.
Perfectum simpliciter et secundum quid, absolute ac relative.

Prius autem animo recolendum est, docente Aquinate, id perfectum generatim dici, cui nihil deest secundum modum suæ perfectionis vel naturæ (1); gradus vero entitatis ac realitatis, quæ rem perfectam vel completam in suo esse reddunt, vocantur *perfectiones*. Perfectum dividi potest in perfectum simpliciter et secundum quid; quæ divisio non videtur discrepare quoad rem a divisione in perfectum *privative* et *negative*. «Priori modo dicitur perfectum, cui nihil deest, quod ei debitum sit natura sua ad suam integritatem seu complementum; et hoc modo multa sunt entia perfecta in suis speciebus vel generibus; non tamen sunt perfecta simpliciter in tota latitudine entis». Hoc est, quod alii nominare malunt perfectum *relativum*. «Posteriori ergo modo dicitur perfectum, cui *absolute* nihil deest perfectionis: atque hoc modo illud ens dicitur absolute perfectum, cui *omnis* perfectio ita debita est, ac necessario inest, ut nulla ei omnino deesse possit, nec *privative* nec *negative*» (2). Hoc perfectum alii vocant *absolutum*.

Utroque sensu reapse pertinet ad essentiam Dei esse simpliciter perfectum, nam perinde est ineffabili huic naturæ esse perfectam privative atque esse perfectam negative; cum enim essentia ejus postulet omnem perfectionem, ut demonstrabimus, si qua careret, esset imperfecta non solum negative, ut quælibet creatura, sed etiam privative. Nihilominus

(1) S. Thom., 1 p., quæst. 4, art. 1, fin. corp.

(2) Suarez, *Metaphys.* disp. 30, sect. 1, num. 1.

non æque nobis evidens est, Deum carere non posse perfectione ulla sibi debita, et Deum continere omnem perfectionem. Primum enim dubitari nequit ex hactenus demonstratis. A quo enim privaretur Deus perfectione sibi debita? Non ab alio, quia independens est in suo esse inque omni sua entitate ab omni externa causalitate. Non a se, tum quia nemo vult perfectionibus sibi debitis seipsum spoliare, tum quia, etiamsi vellet id Deus, non posset, cum tota entitas sua sit in ipso necessaria, atque a quacumque potentialitate immunis. Nondum autem manifeste patet, ac proinde explicari demonstrarique debet, Deo perfectionem omnimodam deberi, atque adeo actu inesse (1).

64. PROPOSITIO. Deus est ens perfectissimum, ita ut plenitudinem totius esse contineat et actum omnis perfectionis.

Prob. 1.º Essentia divina necessario possidet actu totum esse, quod ipsa postulat. Atqui postulat totam plenitudinem essendi omnisque actum perfectionis. Ergo..

Major per se patet, nuperque exposita est in prænotandis. Minor vero probatur. Nam essentia Dei est ipsum esse per se subsistens. Ergo saltem aliquo modo possidet totam perfectionem virtutemque et actualitatem essendi. Jam vero ad virtutem et actualitatem essendi spectat actus omnis perfectionis excogitabilis: siquidem esse est actus omnis perfectionis, et in tantum quidlibet perfectione aliqua potitur, in quantum gradum aliquem essendi continet. Ergo.. (2).

In hoc discursu, qui Doctoris Angelici est, solum primum consequens videtur non satis elucere. Declaratur itaque. Nam de esse per se subsistenti proportionaliter verificari debet idipsum, quod ex omnium consensu de aliis quibusdam formis, si per se subsisterent, verificaretur. Si calor per se subsisteret, carere non posset ulla ratione ac perfectione

Deus est ens perfectissimum, ita ut plenitudinem totius esse possideat.

(1) Cfr. Suarez, loc. nup. cit., num. 2.

(2) Vide S. Thom., 1 p., quæst. 4, art. 2; 1.^a *Contr. Gent.* cap. 28, initio.

caloris: et similiter si albedo vel sapientia, vel humanitas per se subsisterent (1).

Confirmatur ex vulgari modo loquendi. Nam si rem aliquam ut summe albam laudare volumus, dicere solemus rem eam esse *ipsam albedinem*; qui turpitudinem alicujus verbis exaggerare vult, dicit illum esse *ipsam turpitudinem*: itemque ut oratorem aliquem significemus perfectissima arte locutum esse, *eloquentiam ipsam* dicitamus melius causam agere non potuisse. Et ratio est, quia ejusmodi formæ, sicut in mente, quando præcisive a subjecto apprehenduntur, *solan* et *plenam* perfectionem specificam propriæ speciei amplectuntur, ita etiam si extra intellectum per se subsistere supponantur, debent integram rationem ac perfectionem essentia ac speciei suæ possidere. Ita ergo etiam ipsum esse per se subsistens ambiat, oportet, claudatque sub se omnem gradum et actualitatem essendi, omnem perfectionem, quæ actu potest esse. Unde quoniam *vivere, intelligere, velle, bonum esse, pulchrum esse, sanctum esse*, etc., sunt gradus quidam et perfectiones essendi diversæ, quæ continentur intra latitudinem et ambitum entis, id quod est ens per essentiam et ipsum esse per se subsistens debet totam illam actualitatem possidere. Nimirum sicut ipsa sapientia v. g. contineret omnem actum sciendi, qui in quocumque subjecto sapientia posset inesse; ita ipsum esse possidet omnem rationem et gradum essendi, qui concipi et esse potest in tota entis latitudine infinita.

Probatur 2.º propositio. Deus est ens a se et principium efficiens aliarum rerum. Atqui ens ejusmodi perfectissimum sit, necesse est. Nam sicut principium passivum causat recipiendo, ita principium efficiens agendo ac dando. Et sicut non recipitur, quod actu hebetur, ita non datur nec dari potest, quod non habetur; ideoque nihil agit, nisi in quantum est actu. Quapropter causa prima cum sit principium efficiens omnium perfectionum, quæ in suis effectibus esse possunt, illas actu continere debet (2).

(1) *Ipsum esse parissimum non occurrit, nisi in plena fuga non esse; nam ipsum esse nihil habet de non esse.* S. Bonavent. *Itinerar.* cap. 5.

(2) Vide S. Thom. 1.º p. quæst. 4. art. 1, 2; 1.º *Contr. Gent.* cap. 28, arg. 4.º *Amplius*; opusc. 2, cap. 21.

Prob. 3.º Perfectiones vel sunt increatæ ac necessariæ, vel contingentes, et creatæ. Atqui utrasque habere debet aliquo modo ens necessarium. *Necessariæ* quidem, quia illæ ex altera parte non possunt non esse actu, nec alibi quam in ente necessario inveniri valent. *Contingentes* vero, quia hæ non possunt esse nisi per causalitatem atque efficientiam entis necessarij, in quo proinde actu eas inesse necesse est (1).

Prob. 4.º Deus pollet certe virtute creandi, neque enim aliter potuit mundum hunc producere. Virtus vero creandi perfectissima est atque adeo essentiam vindicat summe præstantem.

65. PROPOSITIO 2.^a Deus est ens, quo majus nihil nec melius aut esse, aut excogitari potest.

Probatur ex præcedenti propositione, cujus hæc non est nisi naturale corollarium. Perfecto quidnam reale potest fingi excellentius eo ente, quod plenitudinem totius esse continet atque omnis perfectionis?

Deus est ens,
quo majus nihil
nec melius
esse aut
excogitari
potest.

66. COROLLARIUM. Quamobrem Deus substantia est, eaque completa, tum quia est primum ens et creator substantiarum et actus purus; tum quia est omnium entium possibilitium et excogitabilem perfectissimum. «Nisi velimus illum vocare *super-substantiam*, ut Dionysius et alij Patres interdum loquuntur; non quidem quod vera et propriissime substantia non sit, sed ad explicandum esse altiori modo substantiam, et non habere eas imperfectiones, a quibus videtur *substantiæ* nomen desumptum, scilicet a *substando* (2). Deus enim proprie non substatur, vel accidentibus, vel alicui rei a se aliquo modo distinctæ; sicut substare potest omnis substantia creata. Tamen hæc imperfectio non pertinet formaliter ad rationem substantiæ, licet forte ad etymologiam vocis pertineat; sed substantia dicitur ens, quod ita per se est, ut non indigeat sustentari ab aliquo subjecto» (3).

Deus est
substantia,
eaque completa

(1) Vide Suarez, *Metaphys.* disput. 30, sect. 1, num. 3.

(2) Vide *Ontolog.* num. 275, pag. 793; 794.

(3) Suarez, *De Deo*, lib. 1, cap. 3, num. 4. Cfr. *ibid.* num. 5 seqq.

et spiritualis,
ac perfectissime
vivens.

Nec solum est Deus substantia, sed substantia spiritualis ac vivens vita perfectissima; tum quia causa est substantiarum spiritualium nominatim animarum rationalium et aliarum viventium, tum quia spiritus rebus corporeis, et viventia præstant non viventibus. Deus autem perfectissimus est. Sed de his plura inferius.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

67. **Objic. 1.º** Deus est primum principium. Sed prima principia imperfecta sunt, siquidem ex his aliquid perfectum completumque coalescit. Ergo...

Respondeo, dist. Major. Deus est primum principium in genere causæ efficientis, *conc.*; in genere causæ intrinsecæ, sive materialis sive formalis, *neg.* Et *contradist. Minor., neg. conseq. (1).*

Instabis. «Perfectum dicitur quasi totaliter factum. Sed Deo non convenit esse factum». — **Respondeo, dist. Major.**: spectata prima vocis origine, *trans.*; spectata vera et convenienter recepta significatione, *neg.* Et *concessa* Minore, *neg. conseq.* Ad rem Angelicus: *Sicut dicit Gregorius* (Moral. lib. 5, cap. 29), balbutiendo, ut possumus, excelsa Dei resonamus. *Quod enim factum non est, perfectum proprie dici non potest. Sed quia in his quæ fiunt, tum dicitur esse aliquid perfectum, cum de potentia educitur in actum, transmittitur hoc nomen perfectum ad significandum omne illud, cui non deest esse in actu; sive hoc habeat per modum perfectionis, sive non (2).*

Objic. 2.º Deus est ens simplicissimum, ut probabitur inferius, et patet ex ratione actus puri. Atqui enti simplicissimo nequit convenire actus omnis perfectionis. Nam perfectiones multe sunt, et multitudinem conflant, quæ inimica est simplicitati.

Respondeo, conc. Major., neg. Minor.; et rationem additam *disting.*: perfectiones multe sunt, et multitudinem efficiunt a parte rei, *neg.*; multitudinem efficiunt rationum intelligibilium, quibus una simplicissima entitas physice in Deo

(1) Vide S. Thom., 1 p., quest. 4, art. 1, ad 2.um

(2) S. Thom., 1 p., quest. 4, art. 1, ad 1.um Cfr. *Ontologia*, num. 136, pag. 418.

respondeat, *conc.* Res melius patefiet inferius; nunc satis sit eam hoc pulcherrimo exemplo Angelici Doctoris illustrare: *Apparet etiam idem in potestatibus, nam in regis potestate cum sit una, includuntur omnes potestates, quæ per diversa officia sub dominio regis distribuuntur. Sic igitur et perfectiones, quæ in inferioribus rebus secundum diversitatem rerum multiplicantur, oportet, quod in ipso rerum vertice, scilicet Deo, uniantur (1).*

Objic. 3.º Si Deus continet omnem plenitudinem essendi, continet omne esse. Atqui hoc est purus putus pantheismus.

Respondeo, dist. Major.: Deus continet sic omne esse, ut sit ipsum esse formale rerum omnium, ac proinde nihil existat præter Deum, *neg.*; sic continet omne esse, ut nulla ratio perfectionis nullusque gradus essendi valeat esse aut excogitari, qui Deo non conveniat, saltem aliquo modo, *conc.* Et *contradist. Minore, neg. conseq.* Etenim, quod v. g. homo præditus sit perfectione, quam importat gradus substantiæ, corporis, viventis et principii sentiendi atque intelligendi, non significat nullam esse præter hominem substantiam, aut corpus, aut vitam, aut principium sentiendi et intelligendi. Ita ergo quod Deus potiatur omnimoda perfectione et actualitate cujuscumque modi essendi, non significat nullum præter Deum esse ens nullamve aliam realitatem. Immo contrarium evidenter apparet ex eo, quod, si Deus omnem actum perfectionis possidet, pollere quoque debet virtute creativa; si autem hac virtute pollet, procul dubio poterunt esse alia quoque entia per ipsius causalitatem producta.

Objic. 4.º Essentia Dei est esse. Jam vero actus essendi non importat vitam, neque cognitionem, neque volitionem. Quot enim vero substantiæ sunt, quæ nec vivunt, nec intelligunt, nec volunt? Ergo Deus nequit omnem actum perfectionis in se comprehendere.

Respondeo, dist. Major. Essentia Dei est esse per se subsistens, *conc.*; esse abstractum, quod actus est entis cujuslibet, etiam imperfectissimi, *neg.* Et *contradist. Minore, neg. conseq. (2).* Resque patet ex ipsa propositionis probatione.

(1) Opusc. 2, *Compf. Theol.* cap. 22.

(2) Cfr. S. Thom., 1 p., quest. 4, art. 2, ad 3.um

ARTICULUS IV

An et quomodo perfectiones omnium aliarum rerum in Deo reperiantur.

68. Ratio dubitandi est, quia ex altera parte perfectiones cujuscumque rei prædicandæ videntur omnino de Deo ex disputatis in articulo præcedenti; ex altera vero parte sunt gradus quidam entitatis, qui nec decent ens perfectissimum, nec coire simul in idem subjectum queunt. Lapis perfectio quædam est actusque essendi; an vero dices Deum lapidem esse? Corpus esse quoddam est, itemque spiritus et intelligentia; quomodo autem idem simplicissimus ac purissimus actus corporis simul et spiritus habeat rationem? Ut questio perspicue solvatur, habendum præ oculis est, primo duo distinguenda genera perfectionum: aliæ sunt perfectiones simpliciter simplices seu absolute, et aliæ secundum quid seu mixte. Simpliciter simplex perfectio est ea, quæ in suo conceptu saltem præcisivo ac differentiali nullam importat imperfectionem aut defectum. Unde perfectionum istarum aliæ positive excludunt imperfectionem, quales sunt omnes perfectiones propriæ increati entis, ut v. g. actus purus, æternitas, etc.; aliæ positive non excludunt imperfectionem, sed tamen neque illam important in suo conceptu, verum præscindunt ab ea. Et ad utramque hanc perfectionum rationem complectendam, perfectio simpliciter simplex dicitur ea, quæ in suo conceptu saltem præcisivo ac differentiali nullam involvit imperfectionem aut defectum. Nam fieri bene potest ut actus vel forma, puram importans in sua ratione perfectionem, contrahere tamen imperfectionem ac limitationem queat ex subjecto, in quo est: id quod vetare minime potest, quominus actus ille ac forma perfectio simpliciter simplex sit nominanda. Sicut simili modo dicuntur immateriales, præcisive nempe, rationes substantiæ, entis, cause, etc., quamvis possint quoque materialitate infici in rebus materialibus; quia nimirum de se non requirunt materialitatem, sed eam contrahunt ex subjecti, de quo prædicantur, conditione. Sic sapientia ex sua ratione

Statu
quæ sunt
aperitur.

Perfectiones
simpliciter sim-
plices
vel absolute
quid sint,
et quotuplicis
generis.

præcisiva solam perfectionem involvit, ideoque perfectio simpliciter simplex est in se; verum sapientia *creata*, qua talis, perfectionem habet admixtam imperfectioni ac defectui, non ex differentiali ratione sapientiæ, sed ex generica qualitatis et accidentis (1).

Perfectio simpliciter simplex solet etiam describi, *quæ non pugnat cum perfectione majori*, vel *quæ*, ut loquitur S. Anselmus (2), *in unoquoque est melior ipsa, quam non ipsa*, id est, ut explicat Suarez (3) cum communi sententia, «quæ in individuo *entis* seu in latitudine *entis ut sic* melior est ipsa, quam quælibet illi repugnans». Quamobrem perfectio simpliciter talis facit subjectum, in quo est, ens simpliciter et absolute melius, quam foret si illa careret. Ejusmodi sunt v. g. vita, sapientia, etc., ens enim vivens et sapiens melius est ac nobilior, quam non vivens nec sapiens. E converso *quantitas et calor* non habent rationem perfectionis simpliciter; quia licet quantitas faciat corpus melius, est enim proprietas ejus connaturalis, et licet calor etiam perficiat ignem, non vero faciunt ens simpliciter melius, sed tantum melius in certo alio genere et ordine; immo necessario faciunt ens aliquod limitatum et imperfectum, quandoquidem excludunt a proprio subjecto perfectionem *spiritus* aliasque sexcentas.

Sunt ergo perfectiones secundum quid seu certi alicujus generis ac relative, ideoque definiri queunt perfectiones, quæ in suo conceptu imperfectionem implicanc ac defectum, pugnantque cum majori perfectione, ut accidens, v. g. corpus, sensatio, etc. (4).

Notandum secundo loco est, perfectionem aliquam tripliciter posse inesse in subjecto, *formaliter, virtualiter* et

ac quo præto
a S. Anselmo
describantur.

Et quid
perfectiones
secundum quid
vel relative.

Perfectio
potest inesse
subjecto

(1) Vide omnino S. Thom., 1.º dist. 22, art. 2.

(2) *Monolog.* cap. 4.

(3) *Metaphys.* disp. 30, sect. 1, num. 8.

(4) Aliud genus etiam distinguunt Theologi ad explicandas divinas personalitates, nempe perfectionum *simplicium*, que quamvis important puram perfectionem absque defectu, nec pugnant cum alia *majori* ac *nobiliori*, excludunt tamen aliam *æqualem*. Tales sunt divine personalitates, omnes quidem æquales, sed tamen oppositæ ratione relationis: unde singule personæ *ex sese* non habent nisi alteram *ex relative* oppositis perfectionibus. Sed hæc spectant ad Theologos.

formaliter, *eminenter*. Formaliter inest perfectio in aliquo, quando possidetur ab eodem secundum proprium conceptum et formam, nimirum quando possidetur realitas et gradus essendi, qui proprie significatur conceptu ac nomine talis perfectionis. Sic homo animalitatem habet, bos cornua, lapis rationem corporis etc. Virtualiter inest perfectio quævis in eo, qui habet virtutem atque efficacitatem producendi illam. Sic intellectus continet intellectionem, et generatim causa suos effectus. Continentia eminentialis non uno modo ab auctori-bus declaratur; sunt enim qui confundunt illam cum virtuali. Videtur tamen quemadmodum vox ipsa indicat, continere *eminenter* perfectionem idem esse, ac continere *nobiliori* modo; continere autem nobilius significat in primis non continere formaliter et in proprio actu; deinde non continere cum imperfectionibus ac defectibus et limitationibus propriis formalis continentia. Unde nobilius continere idem est, ac loco illius perfectionis habere aliam altiore, quæ præstare per se possit quidquid præstaret forma inferior formaliter possessa. Sic Deus continet v. g. ratiocinationem, quia quamquam non discurret formaliter, habet tamen cognitionem longe præstantiorem, per quam purius, simplicius et longe perfectius intelligit quidquid nos discursu formali possumus intelligere (1). Quare is modus continentia sic explicatus diversus est ratione a formali ac virtuali. Sic angelus nec formaliter nec virtualiter habet vires equi aut vaporis ad trahendum currum, habet tamen eminenter, quia habet, unde sine corporea defatigatione aliisque imperfectionibus movere possit multo velocius currum. Ex quo patet, continentiam eminentialem et virtuaalem non solum ratione distingui, sed re quoque separari posse. Nam potest aliquid continere aliud eminenter et non virtualiter, ut angelus virtutem et operationem sensitivam, et e converso causa univoca continet effectum virtualiter, v. g. homo hominem filium suum, non vero eminenter, quia uterque est ejusdem speciei.

Modus continentia eminentialis simul cum virtuali conjunctus reperitur, ut patet, in omni causa æquivoca respectu

Continentia
Perfectionum
eminentialis

(1) Cfr. Molina (In 1.^{am} p. quest. 4 art. 2, disp. 2), Valentia (ibid. punct. 1), Tolet. (ibid. conclus. 3.^a).

effectuum, qui non participant totam causæ perfectionem (1); aperitque viam conciliandi simplicitatem divinam cum possessione omnium perfectionum etiam diversarum, immo et oppositarum, siquidem patet per se, multiplices ac diversissimas perfectiones, quæ dispersæ in pluribus insunt subjectis, posse unite ac simplicissime in actu et forma eminentiori contineri: quæ causa est, cur S. Thomas continentiam eminentialem sæpe ex hoc declaraverit, quod disseminatæ in variis subjectis perfectiones, unite ab aliquo possideantur (2).

Potest demum considerari alius duplex modus continendi perfectiones, physicus vel entitativus aut materialis et objectivus seu intentionalis. Physice continetur perfectio in subjecto, quod eam habet secundum veram entitatem ac realitatem illius: sic ego physice habeo animam, intellectum, etc. Objective dicitur contineri perfectio, quando eo modo inest, quo objectum seu terminus alicujus facultatis vel potentia dicitur esse in eadem: sic lapis est in sensu et intellectu illum apprehendente, nimirum objective seu intentionaliter. Nunc ergo videndum est, quomodo conveniat Deo omnis perfectio etiam rerum creaturarum, quam asserendam illi necessario esse ex præcedenti articulo sequitur.

69. PROPOSITIO 1.^a Deus continet perfectiones omnes simpliciter simpliciter formaliter, perfectiones autem secundum quid, virtualiter atque eminenter.

Probatur. Deo competunt perfectiones omnes optimo modo, quo possit illas possidere. Est enim perfectissimum ens, quo nihil melius esse, et excogitari queat. Atqui optimus modus est, ut simpliciter simplices formaliter, cæteras habeat virtualiter atque eminenter. Ergo...

Minor declaratur per partes. Et primum perfectiones simpliciter tales non modo nullam ratione sui continent imperfectionem ac defectum, sed e converso puram important perfectionem, quæ potest etiam esse in linea et genere suo illimitata et infinita, nisi obstet conditio ejus, in quo insidet, subjecti. Quare perfectius et melius est in ratione

cum virtuali
conjunctis
reperitur in
causis
æquivocis.

Modus
continendi
perfectiones
physicus
et objectivus
seu intentionalis.

Deus continet
perfectiones
simpliciter
simplices
formaliter, per-
fectiones vero
secundum
quid virtualiter
et eminenter.

(1) Cfr. S. Thom. 1 p. quest. 4, art. 2.

(2) Vide v. g. 1 p. quest. 4, art. 2, ad 1.^{am}; 1.^a Cont. Gent. cap. 31; opusc. 2, cap. 22.

entis substantia ejusmodi perfectiones formaliter habens, quam illis privata. Cæteras perfectiones aliquo modo habere spectat ad majorem perfectionem, ut patet. Aliunde vero subjectum illas formaliter continens optimum esse nequit, quandoquidem eo ipso careat, necesse est, altioribus perfectionibus, quibus illæ necessario ex proprio conceptu reluctantur. E converso virtualis et eminentialis ejusmodi perfectionum possessio nec implicat ullam imperfectionem aut defectum, ut patet, nec pugnam aut dissidium cum aliis puris perfectionibus. Itaque concludere oportet perfectiones secundum quid eminenter et virtualiter reperiri in ente perfectissimo, quale est Deus.

Hanc veritatem et argumentationem ipsa æterna Sapiëntia nos docuit his verbis: *Quorum* (nimirum ignis, æris, stellarum etc.), *si specie delectati deos putaverunt; sciunt, quanto his dominator eorum speciosior est, speciei enim generator hæc omnia constituit. Aut si virtutem et opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui fecit hæc fortior est illis* (1).

70. PROPOSITIO 2.^a *Nulla perfectio creata etiam ex illis, quæ in suo abstracto et præcisivo conceptu important perfectionem simpliciter, Deo inesse potest formaliter, prout creata; omnes tamen creatæ perfectiones prout tales insunt virtualiter et eminenter* (2).

Sequitur facile ex præcedentibus, nec rite intellecta difficultatem habet assertio. Nam evidens est Deo nullam competere posse formaliter perfectionem, quæ pura non sit, sed imperfectionibus ac defectibus admixta. Sed evidens est omnem creatam perfectionem esse necessario limitatam ac deficientem et potentialitati admixtam. Nam eo ipso quod creata est, licet sit ex illis, quæ in suo abstracto conceptu ac differentiali notione non implicent imperfectionem, v. g. sapientia, intellectio, etc., si tamen creata est, jam contingens est, defectibilis est, mensurata est gradu certi

(1) *Sapient.*, cap. 13, vers. 3, 4. Cfr. *Psalm.* 92, vers. 9; *Isaie* cap. 66, vers. 9.

(2) Cfr. S. Thom. 1.º dist. 8, quæst. 4, art. 3.

alicujus generis ac speciei, sæpe accidens est, ac semper vel actus alicujus potentiæ saltem logicæ, vel potentia saltem logicæ alicujus actus; quæ omnia imperfectionem involvunt. Unde omnis perfectio creata, prout talis, non est perfectio simpliciter, sed secundum quid.

Sunt tamen eminenter in essentia divina, quæ est exemplar infinite nobilioris perfectionis omnis atque entitatis create et virtus efficacissima tribuens esse rebus aliis omnibus (1).

Præclare continentiam hanc eminentialem ex doctrina SS. Dionysii (2) et Anselmi (3) explicat S. Thomas: *In Deo præeminenter existit quidquid perfectionis in creaturis est. Et hæc eminentia attenditur quantum ad tria: scilicet quantum ad universalitatem, quia in Deo sunt omnes perfectiones adunata, quæ non congregantur in aliqua una creatura. Item quantum ad plenitudinem, quia est ibi sapientia sine omni defectu, et similiter de aliis attributis; quod non est in creaturis. Item quantum ad unitatem, quæ enim in creaturis diversa sunt, in Deo sunt unum. Et quia in illo uno habet omnia, ideo secundum illud unum causat omnia, cognoscit omnia, et omnia sibi per analogiam simulantur* (4).

Nec dicas binas hasce propositiones: *Deus continet nullas perfectiones rerum creaturarum formaliter, et Deus nullam creatam perfectionem formaliter continet*, inter se reluctari. Nam sunt in rebus creatis perfectiones, quæ in suo conceptu præcisivo ac differentiali nulla inficiuntur imperfectione, v. g. sapientia, vita, substantia, spiritus, etc., et has in se habet Deus formaliter; sed hæ ipsæ prout creatæ sunt, jam desinunt esse puræ perfectiones, ideoque non possunt esse in Deo formaliter (5).

(1) Vide Suarez (*Metaphys.* disp. 30, sect. 1, num. 12), Bañez (In 1.^{am} part. quæst. 4, art. 2, *Dub.* 3), Tolet. (In 1.^{am} part. quæst. 4, art. 2, *Quinta* conclus.), Molina (Ibid., *His ita constitutis*), Valentia (Ibid., *Hinc sequitur primo*), Becan. (1 part., tract. 1, cap. 3, conclus. 1, et alios communiter.

(2) *De divin. Nominib.*, cap. 12.

(3) *Monolog.*, cap. 3.

(4) S. Thom., 1.º dist. 2, quæst. 1, art. 3.

(5) Vide S. Thom. *de potent.*, quæst. 7, art. 5, in corpor. post. med. et 1.º *Contr. Gent.* cap. 30, *Dico autem*.

Nulla creata perfectio inesse potest Deo formaliter, sed tantum virtualiter et eminentiter.

eminentia vero hæc consistit in universalitate, plenitudine atque unitate.

71. PROPOSITIO 3.^a Omnis perfectio et entitas creata etiam est objective in Deo, non vero secundum suum esse physicum et formale.

Omnis perfectio creata est etiam objective in Deo.

non autem secundum esse physicum.

Prima pars: Nam omne *esse* creatum est terminus omnipotentiae divinæ, quatenus producitur, et conservatur; intellectus divini, quatenus cognoscitur; et voluntatis divinæ, quatenus amatur, ac decernitur ejus productio et conservatio. Atqui terminus potentiae activæ dicitur esse in eadem objective. Ergo quævis creata realitas est in Deo objective.

Altera pars: Nam si omnis entitas creata secundum suum esse physicum et formale contineretur in Deo, esset Deus plenus imperfectionibus creaturarum; deinde foret verum monstrum ex diversissimis et contradictoriis naturis coalescens: ex quo denique induceretur pantheismus. Verum hæc nimis periculosa sunt, ut in his diutius immoremur (1).

72. PROPOSITIO 4.^a Res creatæ verius esse habent in Deo quodam modo, quam in se ipsis.

Res creatæ verius esse habent in Deo quodammodo, quam in se ipsis.

Ita docent S. Augustinus (2), S. Anselmus (3), S. Thomas (4), S. Bonaventura (5) aliique Doctores.

Declaratur in primis propositio. Nam verba illa: *verius esse habent* bitariam intelligi possunt: primo ita ut vox *verius* afficiat verbum habent, ut sit sensus, res creatas habere esse veriori magisque proprio modo in Deo, quam in seipsis, seu verius dici creaturas esse, cum in Deo duntaxat sunt, quam cum in seipsis physice et realiter existunt. Et hic sensus falsus est: siquidem res creatæ, cum sunt in Deo duntaxat, nihil sunt in seipsis; quare verius magisque proprie esse prædicatur de illis, cum formaliter existunt in sua natura extra Deum, quam cum sunt in sua causa, Deo. Alio modo illud *verius* intelligi potest, ut afficiat vocem *esse*, sitque sensus, creaturas, cum sunt in Deo, habere esse verius ac melius perfectiusque,

(1) Vide Toletum, In 1.^{am} part. quest. 4, art. 2. *Conclus. prima et secunda.*

(2) *De Genes.* ad litter. lib. 5, cap. 7, 15.

(3) *Monolog.* cap. 34, 35 (al. 33, 34).

(4) *De veritat.* quest. 2, art. 6 et 8; 1. p. quest. 18, art. 4.

(5) 1.^a *dist.* 36, art. 1, quest. 2.

quam in seipsis. Et hic sensus verissimus est, quia *esse*, quod creaturæ habent in Deo, est ipsum *esse* divinum, ipsa *creatrix essentia*, ut scribit S. Anselmus.

Tota hæc doctrina est Angelici Doctoris, qui: *Cum... quæritur*, inquit, *utrum res verius sint in seipsis, quam in Verbo (divino), distinguendum est, quia ly verius potest designare vel veritatem rei, vel veritatem prædicationis. Si designet veritatem rei, sic procul dubio major est veritas verum in Verbo, quam in seipsis. Si autem designatur veritas prædicationis, sic est e converso; verius enim prædicatur homo, prout est in propria natura, quam de eo secundum quod est in Verbo... Nec hoc est propter defectum Verbi, sed propter supereminentiam ipsius (1).*

Jam probatur propositio. Etenim perfectiones omnes create sunt in essentia Dei eminenter, quia sunt imitationes ejusdem licet deficientes; in potentia *virtualiter*, quatenus per eam in actum existentiae venire possunt; et in intellectu *intentionaliter*, quatenus cognoscuntur. *Esse* autem illud eminentius, quo creaturæ in Deo contineri dicuntur, est ipsa simplicissima divina essentia, purus actus omnis perfectionis et exemplar pulcherrimum rerum omnium faciendarum ac possibilem. Et similiter *esse virtualiter* et *intentionale*, quod habent in divina potentia et intellectu est ipsa Dei essentia, cum qua identificatur tum potentia divina, tum intellectus et intellectio. Atqui esse divinæ essentiae infinite distat in perfectione ab *esse*, quo quævis res creata formaliter in seipsa subsistit. Ergo *esse*, quod res creatæ habent in Deo, infinite nobilius est, atque adeo verius, eo *esse*, quo res creatæ in seipsis extra causas subsistunt.

Hinc verissime docet Angelicus omnia in Deo vivere, immo esse ipsam vitam, quia existentia Dei est ipsa vita per se subsistens (2). Id quod plures DD. existimant expressum fuisse ab Evangelista S. Joanne verbis illis: *Quod factum est, in ipso vita erat* (3), prout in quibusdam codicibus legitur (4). Vere pulcherrime tradit hanc doctrinam: S. Augustinus:

(1) *De verit.*, quest. 4, art. 6.

(2) 1. p. quest. 18, art. 4; *de verit.* quest. 4, art. 8.

(3) *Joann.* cap. 1, vers. 3 et 4.

(4) Lege de his P. Gregor. de Valentia. In 1.^{am} part. quest. 18, punc. 2.

Faber facit arcam. Primo in arte habet arcam. Si enim in arte arcam non haberet, non esset, unde fabricando illam proferret. Sed arca sic est in arte, ut non arca ipsa sit, quæ videtur oculis. In arte invisibiliter est, in opere visibiliter erit. Attendite ergo arcam in arte et arcam in opere. Arca in opere non est vita; arca in arte vita est, quia vivit anima artificis, ubi sunt ista omnia, antequam proferantur. Sic ergo, fratres charissimi, quia Sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, secundum artem continet omnia, antequam fabricet omnia; hinc quæ fiunt per ipsam artem, non continuo vita sunt, sed quidquid factum est, vita in illo est. Terram vides; est in arte terra. Cælum vides; est in arte cælum. Solem et lunam vides; sunt et ista in arte. Sed foris corpora sunt; in arte vita sunt (1).

Planum est autem, quod ejusmodi esse nobilissimum atque infinite perfectum, quod habent in Deo res create, non sit illis intrinsicum et proprium, sed solum extrinsecam denominationem.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

74. *Objic. 1.º* Si in Deo sunt perfectiones rerum omnium, erunt plures perfectiones. Atqui multitudo perfectionum officit simplicitati. Ergo...

Respondeo, dist. Major.: erunt plures perfectiones, quæ multitudinem ponant in ipsa re, *neg.*; quæ multitudinem importent nominum et rationum intelligibilem in mente nostra, *conc.* Et *contradist. Minore, neg. conseq.*

In Deo non est nisi unica simplicissima entitas, quæ est actus purus omnis perfectionis, unite habens in se quidquid actualitatis dispersum per omnia possibile entia concipi potest, et adhuc infinite plus. Sed hanc tantam perfectionem nos uno actu unoque nomine non valentes exprimere, multiplicamus conceptus et nomina, ut rem unam in se atque eandem intelligamus (2). Neque ulla in hoc est deceptio et falsitas in cognitione nostra. Re enim vera unicus ille physice actus divinæ perfectionis æquat in sua simplicitate, quin

(1) S. Aug. *Tract. 1.* in Joann. num. 17.

(2) Vide S. Thom., *Compend. Theolog.*, cap. 22; 1 p. quest. 13, art. 4.

potius infinite superat, tum in esse, tum in virtute infinitam multitudinem entium ac perfectionum omnium possibilem. Id quod egregie lucidissimeque demonstrat S. Thom.: *Hujusmodi autem simile inveniri potest in potentis cognoscitivis et in virtutibus operativis humanis. Intellectus enim unica virtute cognoscit omnia, quæ pars sensitiva diversis potentis apprehendit, et etiam alia multa. Intellectus etiam quanto fuerit altior, tanto aliquo uno plura cognoscere potest, ad quæ cognoscenda inferior non pertingit nisi per multa. Potestas autem regia ad omnia illa extenditur, ad quæ diversa sub ipsa potestates ordinem habent. Sic igitur Deus per unum simplex suum esse, omnimodam perfectionem possidet, quam res aliæ, immo nullo majorem, per quædam consequentia (1).*

Objic. 2.º Perfectiones aliarum rerum non solum sunt multe, sed etiam oppositæ. Atqui perfectiones inter se pugnant coire in idem subjectum, idque simplicissimum, nequeunt. Ergo Deo nequeunt convenire aliarum rerum perfectiones.

Respondeo, dist. Major.: formaliter possessæ, *conc.*; virtualiter et eminenter, *neg.* Et *contradist. Minore, neg. conseq.* *Sicut sol, ut dicit Dionysius (2), sensibilibus substantias et qualitates multas et differentes ipse unus existens et uniformiter lucendo, in seipso uniformiter præaccipit; ita magis in causa omnium necesse est præexistere omnia secundum naturalem unionem. Et sic, quæ sunt diversa et opposita in seipsis, in Deo præexistunt ut unum, atque detrimento simplicitatis ipsius (3).*

Objic. 3.º Etiam perfectiones simpliciter tales imperfectionem ac defectum, saltem plures, involvunt. Etenim sapientia v. g. perfectio simpliciter dicitur, itemque substantia et vita; et tamen defectum important, cum non dicant nisi perfectionem in una linea determinata entis; immo sæpe etiam habent rationem qualitatibus, et se mutuo excludunt. Ergo...

(1) *Contr. Gent.*, cap. 31, ubi initio aliud etiam proposuerat exemplum solis, per unam physice virtutem multos effectus et varios producentis, ideoque multis virtutibus per diversa subjecta dispersis æquivalentis. Cf. *Compend. Theolog.*, cap. 22.

(2) *De divin. Nomin.*, cap. 5, paragr. 8 post medium.

(3) S. Thom., 1 p. quest. 4, art. 2, ad 1.um